

Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca

Facultatea de Litere

Școala doctorală de Studii lingvistice și literare

Doctorat științific în domeniul filologie

Integralismul lingvistic și fenomenul influxului neologic în limba română actuală

Rezumat

Doctorand

Thomas Tolnai

Conducător de doctorat

Prof. univ. dr. Mircea Borcilă

Argument.....	4
Capitolul I.....	10
Cadrul cercetării împrumuturilor lexicale în perspectiva integralismului lingvistic....	10
1. Concepția coșeriană asupra „schimbării lingvistice”.....	11
1.1. Limbajul ca activitate creatoare.....	11
1.2. Limba concretă și limba abstractă.....	13
1.3. Normă și sistem.....	14
1.4. Fenomenul schimbării lingvistice ca procedeu de creare a limbii și înregistrarea ei în limba ca produs.....	16
1.5. Cele trei probleme ale schimbării lingvistice în contextul invaziei neologistice din limba română actuală.....	19
1.5.1. Problema universală a schimbărilor în limbaj.....	20
1.5.1.1. Inovația și adoptarea.....	21
1.5.1.2. Etapele schimbării lingvistice și ale transferului lingvistic. Generalitatea extensivă și generalitatea intensivă.....	24
1.5.2. Problema generală a schimbărilor în limbă.....	26
1.6. Problema istorică a schimbării.....	29
2. Dezvoltarea concepției coșeriene în tipologia motivațiilor schimbărilor semantice elaborate de Andreas Blank.....	31
2.1. Apariția unui concept nou (nevoia unui nume nou).....	32
2.2. Concepte abstracte și referenți invizibili.....	32
2.3. Schimbările socioculturale.....	34
2.4. Relații conceptuale sau factuale apropiate.....	35
2.5. Structuri complexe și iregularități în lexic.....	37
2.6. Concepte cu încărcătură emoțională.....	39
3. Clasificarea schimbărilor semantice în acord cu abordarea lui Dirk Geeraerts.....	40
3.1. Semasiologie și onomasiologie.....	40
3.1.1. Onomasiologia în viziunea lui Dirk Geeraerts.....	41
3.1.2. Relația dintre semasiologie și onomasiologie în perspectiva adoptată.....	47
3.2. Clasificarea schimbărilor semantice din perspectiva lui Dirk Geeraerts.....	51
3.2.1. Schimbările semasiologice denotaționale non-analogice.....	52
3.2.2. Schimbările non-denotaționale.....	55
3.2.3. Schimbările analogice.....	57

3.2.4. Schimbările onomasiologice.....	58
Capitolul II.....	61
Coordonate investigaționale în studiul împrumuturilor și problema influxului neologic actual în limba română.....	61
1. Studiul disciplinar al împrumuturilor.....	61
1.1. Definiția contactului lingvistic.....	61
1.2. Clasificarea nivelului de intensitate în contactul lingvistic.....	63
1.2.1. Adoptarea prin adaptare: un caz special de adoptare.....	65
1.3. Principalele medii de propagare a împrumuturilor lexicale în limba română actuală.....	68
2. Tipologia împrumuturilor lexicale. Considerații asupra unui traseu investigațional clasic.....	71
2.1. Fonologia și adaptarea împrumuturilor propriu-zise la sistemele fonetic și grafic ale limbii țintă.....	73
2.2. Împrumuturile mixte.....	76
2.3. Împrumuturile substitutive.....	77
3. Motivații semantice și sociolingvistice ale influxului neologic în limba română actuală.....	83
3.1. Etapele împrumutului lingvistic.....	84
3.2. Clasificarea motivațiilor de substrat.....	86
3.2.1. Clasificarea motivațiilor structural semantice.....	86
3.2.1.1. Motivații de natură onomasiologică.....	86
3.2.1.2. Motivații de natură semasiologică.....	89
3.2.2. Mecanismul motivațional al împrumuturilor nemotivate semantic.....	90
3.3. Clasificarea motivațiilor sociolingvistice ale împrumuturilor lexicale.....	95
4. Implicațiile semantice în studierea procesului actual.....	99
4.1. Trei cazuri de împrumuturi lexicale explicate: binge, draft și branding.....	99
4.2. Implicațiile transferului interlingvistic al semnelor lingvistice: împrumutul lingvistic ca aisberg.....	104
Capitolul III.....	110
Clasificări ale împrumuturilor lexicale în limba română actuală.....	110
1. O clasificare a împrumuturilor recente în limba română în funcție de nivelul de răspândire în cadrul comunităților de vorbitori.....	111

1.1. Etapa contactului primar.....	111
1.1.1. Terminologia sau lexicul nomenclator în concepția coșeriană.....	113
1.1.1.1. Încadrarea disciplinară a terminologiei.....	113
1.1.1.2. Problematika lexicului nomenclator și relația acestuia cu lexicul structurat, din perspectivă coșeriană.....	115
1.1.1.3. Influxul împrumuturilor din perspectivă terminologică.....	120
1.1.1.4 Exemplificarea contactului primar în perspectivă diafazică. Împrumuturi utilizate în discursul medical.....	123
1.1.2. Contactul lingvistic primar în perspectivă diastratică.....	127
1.1.2.1. Exemplificarea contactului primar în perspectivă diastratică. Împrumuturi utilizate în cadrul comunității de pasionați ai jocurilor video.....	129
1.1.3. Contactul lingvistic primar în perspectivă diatopică.....	132
1.1.3.1. Exemplificarea contactului primar în perspectivă diatopică. Cazul limbii române vorbite de comunitățile de imigranți din Italia.....	132
1.2. Etapa de idiomatizare.....	134
1.2.1. Etapa de idiomatizare în perspectivă diafazică.....	135
1.2.1.1. Exemple de împrumuturi pătrunse pe filiera informaticii aflate în etapa de idiomatizare.....	136
1.2.1.2. Exemple de împrumuturi pătrunse pe filiera domeniilor subordonate mediului profesional aflate în etapa de idiomatizare.....	139
1.2.2. Etapa de idiomatizare în perspectivă diastratică.....	141
1.2.2.1. Exemple de împrumuturi idiomatizate pe filiera domeniului culinar.....	141
1.2.2.2. Exemple de împrumuturi idiomatizate pe filiera domeniului modei vestimentare.....	144
2. O clasificare a împrumuturilor în limba română actuală în funcție de motivația semantică.....	146
2.1. Împrumuturi lexicale motivate din punct de vedere semantic.....	147
2.1.1. Împrumuturi lexicale motivate de schimbări onomasiologice.....	148
2.1.1.1. Împrumuturi în plan terminologic care desemnează invenții, descoperiri sau obiecte noi.....	149
2.1.1.2. Împrumuturi în plan terminologic care desemnează concepte noi pentru cultura românească, pătrunse pe filiera socio-profesională.....	150
2.1.1.3. Împrumuturi care desemnează realități culturale noi.....	153
2.1.2. Împrumuturi lexicale motivate de schimbări semasiologice.....	154

2.1.2.1. Împrumuturi motivate de schimbări semasiologice denotaționale în limba română.....	155
2.1.2.2. Împrumuturi motivate de schimbări semasiologice non-denotaționale în limba română.....	156
2.2. Împrumuturi nemotivate din punct de vedere semantic.....	158
2.2.1. Împrumuturi reziduale motivate de dorința de raliere la valorile occidentale	159
2.2.2. Împrumuturi motivate stilistic.....	160
Concluzii.....	163
Anexa I.....	173
Ilustrarea principalelor împrumuturi discutate în cuprinsul lucrării în texte contemporane în limba română.....	173
Anexa II.....	192
Corpus de împrumuturi lexicale.....	192
Bibliografie.....	209

Cuvinte cheie: *integralism lingvistic, lingvistică integrală, motivație, Coșeriu, Humboldt, influx neologistic, împrumut lexical, limba română actuală*

S-a scris și s-a comentat mult în ultimele câteva decenii, în spațiul cultural românesc, despre împrumuturi, 'barbarisme', 'xenisme', 'anglicisme', despre „riscul anglicizării”, ba chiar al „alterării iremediabile” a limbii române sub afrontul cuvintelor nou-pătrunse, cu precădere din limba engleză. Influxul neologistic în limba română care face obiectul lucrării continuă să stârnească și azi polemici. Nevoia de adaptare continuă la noile realități sociale, științifice, tehnologice și comunicaționale ale lumii contemporane este adesea invocată ca argument pentru o permisivitate necontrolată față de semnele lingvistice împrumutate din alte limbi, în vreme ce pericolul opacizării lexicului și chiar al „stricării” acestuia reprezintă principalul argument al adversarilor împrumutării lingvistice excesive. Într-un context, așadar, controversat, considerăm nu numai justificat, ci și necesar un studiu explorator, convergent, fundamentat din punct de vedere teoretic și, sperăm noi, cât mai obiectiv, care să clarifice *problematica* influxului neologistic cu care se confruntă limba română actuală.

Orice studiu din sfera lexicogenezei trebuie integrat în tema mai largă a „schimbării” lingvistice, întrucât orice cuvânt nou și, implicit, împrumut reprezintă, în esență, o schimbare produsă în stratul lexico-semantic al unei limbi. Din punctul nostru de vedere, cea mai consistentă, profundă și valoroasă abordare asupra „schimbărilor” din limbă este cea expusă în capodopera lui Eugeniu Coșeriu, *Sincronie, diacronie și istorie* (1957/1997). Acest fapt corelat cu tendința științifică tot mai puternică, manifestată la noi și pe plan internațional, ne-a determinat să concepem un demers explorator al fenomenului vizat în perspectiva integralismului lingvistic. Astfel, scopul lucrării nu este doar de a afla răspunsurile la întrebările *de ce?* și *cum?* sunt împrumutate semnele lingvistice „străine” în limba română, ci și de a arăta că lingvistica integrală dispune de toate instrumentele conceptuale necesare pentru a răspunde la întrebările menționate. Această orientare generală a lucrării nu se restrânge, evident, la opera coșeriană, ci se înscrie în direcția mai largă care, timp de mai bine de jumătate de secol, produce studii, lucrări și cercetări fundamentale în toate cele trei planuri ale lingvisticii: universal (al limbajului/activității de vorbire), istoric (al limbilor) și individual (al textului/discursului). Numeroși lingviști din spații culturale dintre cele mai diverse, din Spania până în Japonia, din America de Sud până în Germania, Franța și România au continuat și interpretat viziunea coșeriană, contribuind la transformarea ei într-o direcție de cercetare articulată și riguroasă. În cazul particular al lucrării noastre, am întrebuițat studii efectuate de lingviști precum Andreas Blank, Dirk

Geeraerts, Eugen Munteanu sau Lucian Lazăr, cu toții continuatori, chiar dacă în măsuri diferite, ai liniei coșeriene. Lucrările acestora în domeniile semanticii, lexicologiei și terminologiei ne-au ajutat să înțelegem și să explicăm un fenomen cât se poate de actual, specific nu doar limbii române, ci majorității limbilor vorbite pe Glob, *influxul de neologisme* în contextul puternic globalizant al ultimelor două secole.

Cercetarea se încadrează cu precădere în planul istoric al limbajului, ținând cont că ne referim la manifestarea într-o limbă istorică (româna) a unei tendințe lingvistice (influxul de cuvinte împrumutate). Spunem *cu precădere*, pentru că, după cum bine se știe, cele trei planuri ale limbajului nu pot fi izolate în realitate și nu pot fi explicate decât în relație unul cu altul. Astfel, nu putem înțelege și descrie principalele tipuri de împrumuturi pătrunse în limba română făcând abstracție de modul în care se înfăptuiește o schimbare în planul universal al vorbirii, respectiv de locul în care se manifestă cel mai adesea, adică în „produsele” discursive și textuale prin care se concretizează activitatea lingvistică.

Cercetarea care a stat la baza tezei de doctorat nu și-a propus să realizeze un studiu extensiv, descriptiv și cantitativ al împrumuturilor pătrunse în ultimele decenii în limba română. Ceea ce ne-am dorit, în schimb, a fost să turnăm fundația unui demers mai amplu care ar putea avea multiple aplicații lexicografice și terminografice în viitor și care, de ce nu, ar putea contribui la formularea unor principii normative în ceea ce privește uzul cuvintelor împrumutate. Altfel spus, am vrut să pătrundem esența problemei, pornind de la implicațiile semantice ale procesului de împrumut asupra limbii române și ajungând la efectele transmutației lingvistice asupra semnelor lingvistice împrumutate, dar și la terminologiile, respectiv discursurile specializate permeabile la influxul neologic.

Cercetarea pe care am efectuat-o pornește de la convingerea că în centrul oricărui demers explorator vizând schimbările din limbă trebuie să stea **motivația**. Aceasta, la rândul ei, trebuie diferențiată în mod net de *cauză*, întrucât limbajul, ca activitate a intelectului uman, nu este și nu poate fi niciodată supus legilor cauzalității. Nu face excepție de la această regulă nici cercetarea noastră, al cărei scop principal a fost **identificarea motivațiilor** care stau la baza deciziilor de a inova, respectiv adopta semne lingvistice noi în limba română. Ne-au interesat atât motivațiile generale ale fenomenului de influx neologic, cât și motivațiile individuale care explică adoptarea fiecărui împrumut în parte. Un studiu asupra motivației presupune, în primul rând, o aprofundare a domeniului semanticii, pentru a determina relația dintre modificările din stratul semantic și procesul de împrumut, înțeles ca modalitate de înfăptuire a schimbării lingvistice. Se prefigurează, așadar, o primă categorie motivațională, **categoria motivațiilor semantice**. Însă, în pofida rolului central al semanticii în studiul

împrumuturilor și neologismelor, pentru a avea o imagine clară asupra întregului fenomen, trebuie să transcendem granițele acesteia, în condițiile în care *un număr mare de semne lingvistice împrumutate nu sunt motivate din punct de vedere semantic*. A ne limita la studierea lor doar din perspectivă semantică, ar însemna să ignorăm *toate motivațiile non-semantic* care îi determină pe vorbitori să adopte în mod repetat cuvinte noi și să avem o înțelegere parțială a esenței influxului neologic în limba română actuală. Este motivul pentru care lucrarea își propune să aibă o abordare complexă asupra problematicii motivațiilor, făcând distincție între motivațiile semantice și motivațiile non-semantic, ce aparțin mai degrabă sferei sociolingvistice.

Am structurat teza astfel încât să reflecte cât mai adecvat caracterul său explorator, pornind de la un cadru teoretic general, continuând cu o aprofundare a problematicii specifice corelate cu o definiție a „instrumentarului” necesar pentru studiul împrumuturilor și terminând cu două clasificări ale principalelor categorii de cuvinte împrumutate.

Primul capitol, intitulat **Cadrul cercetării împrumuturilor lexicale în perspectiva integralismului lingvistic**, are o însemnătate aparte, foundatională, ceea ce explică extinderea lui pe o treime din întreaga lungime a lucrării. Scopul său principal este de a prezenta concepția integralistă asupra schimbării lingvistice și, implicit, asupra limbajului și limbii. Am urmat, din nou, același principiu de structurare, de la general la particular, pornind de la principiile teoretice ale integralismului, respectiv mecanismul general al schimbărilor din limbă, și ajungând la o clasificare a schimbărilor de natură semantică.

Prima parte a capitolului I este dedicată viziunii coșeriene asupra schimbării lingvistice, având în centrul său lucrarea de căpătâi a lingvistului, *Sincronie, diacronie și istorie (1957/1997)*. Pentru a înțelege ce este și *ce nu este* o schimbare în limbă din perspectiva unei lingvistici de sorginte humboldtian-coșeriană, este nevoie de o explicitare a principalelor concepte cu care operează aceasta. Astfel, primele subcapitole sunt dedicate conceptelor: *energeia* — conceptul cel mai general, supraordonat —, limbaj și limbă, limbă concretă și limba abstractă, normă și sistem. În continuare, am dedicat câte un subcapitol celor trei probleme ale schimbării lingvistice: **problema universală a schimbării** în planul limbajului, în cadrul căreia sunt prezentate *inovația și adoptarea*, cele două operații definitorii ale oricărei schimbări; **problema generală a schimbărilor** în planul limbilor, pe care Coșeriu o plasează în planul investigației empirice și care își propune să afle răspunsul la întrebarea „de ce se produc anumite schimbări?” și, în sfârșit, **problema istorică a schimbării**, care vizează schimbările particulare din perspectivă istorică.

A doua parte a primului capitol se focalizează pe schimbările *semantice* din limbă și se fundamentează, în mare parte, pe cercetările a doi continuatori ai teoriei coșeriene: Andreas Blank și Dirk Geeraerts. Împrumuturile se încadrează în categoria schimbărilor de natură semantică, iar înțelegerea principalelor tipologii și tipare de schimbare semantică contribuie la identificarea principalelor tipuri de motivații, precum și la clasificarea împrumuturilor în funcție de motivații. Studiul lui Andreas Blank, intitulat *Why do new meanings occur? A cognitive typology of the motivations for lexical semantic change (1999)*, prezintă, așa cum sugerează și titlul, cele mai importante șase categorii și constelații motivaționale *din perspectivă cognitivă, urmărind* determinarea schimbărilor din cadrul lexicului unui limbă. Am inclus în analiza noastră asupra acestei prime clasificări câteva exemple de schimbări semantice produse prin împrumut, demonstrând astfel că modelul este nu doar coerent cu cognitivismul coșerian, ci și aplicabil și foarte relevant cercetării noastre. Pe de altă parte, Dirk Geeraerts propune, în ampla sa lucrare *Theories of Lexical Semantics (2010)*, o clasificare dintr-o perspectivă diferită, și anume plecând de la axa *semasiologie-onomasiologie*. Fără a avea o bună înțelegere a celor două perspective, este foarte greu de definit tiparul în care se produce orice schimbare de natură semantică în limbă. Este motivul pentru care am acordat un spațiu relativ amplu atât definirii propriu-zise a dimensiunilor semasiologice și onomasiologice, cât și categoriilor, respectiv subcategoriilor de schimbări semasiologice și onomasiologice.

Dacă primul capitol a avut în centrul său **schimbarea**, al doilea capitol se concentrează pe **studiul împrumutului** ca modalitate de înfăptuire a schimbării, având ca punct de referință influxul neologistic în limba română. Titlul capitolului, **Coordonatele investigaționale în studiul împrumuturilor și problema influxului neologistic actual în limba română**, sugerează interesul nostru pentru multiplele fațete pe care le implică studiul împrumutului lingvistic. Astfel, am structurat această a doua parte a lucrării pe patru dimensiuni.

Primul subcapitol încadrează sub aspect disciplinar studiul împrumuturilor lexicale în domeniul *contactului lingvistic* și se sprijină pe lucrarea lingvistei Sarah G. Thomason, *Language Contact*, din 2001. Ne-a interesat să explicăm atât efectele contactului lingvistic asupra limbilor, cât și diferitele tipuri și intensități de contact, dar și modul în care se relaționează împrumuturile lexicale cu interferențele lingvistice. O altă discuție esențială în contextul influxului neologistic actual este reprezentată de principalele medii de propagare a împrumuturilor, aspect căruia i-am alocat un subcapitol distinct.

Cu toate că mecanismul care stă la baza împrumuturilor în acest context globalizant este tot contactul lingvistic, modul prin care se realizează fenomenul concret este diferit de

modelul clasic, în care proximitatea a două comunități lingvistice diferite era principalul factor care determina transferul de cuvinte dintr-o cultură în alta. Astăzi, contactul lingvistic este facilitat adesea de multitudinea de mijloace de comunicare la distanță. Este foarte adevărat că textele au avut mereu un rol însemnat în transferul unităților lingvistice dintr-o limbă în alta, însă amploarea fenomenului din zilele noastre depășește cu mult orice astfel de manifestare din trecut. Studiul pe care l-am întreprins ne-a demonstrat că influxul neologic cu care se confruntă limba română actuală se încadrează în această tendință generală.

Următorul pas logic, după încadrarea disciplinară, este definirea și descrierea procesului de *împrumut* în lingvistică și stabilirea tipologiei formelor de împrumuturi lexicale. Ne-am sprijinit, în acest scop, pe studiul clasic realizat de Einar Haugen, *The Analysis of Linguistic Borrowing (1950)*, întrucât clasificarea pe care o propune rămâne la fel de actuală și astăzi, ca în momentul publicării. Considerăm că cele două coordonate pe care lingvistul le are în vedere — gradul de substituție morfologică și, respectiv, fonologică — în alcătuirea dublei clasificări sunt foarte relevante pentru orice abordare care vizează tema împrumuturilor. Dimensiunea morfologică a clasificării, care cuprinde împrumuturile propriu-zise, împrumuturile hibride, calcurile și împrumuturile semantice, ne-a ajutat să abordăm holistic problematica neologismelor din limba română actuală, înțelegând că nu doar semnele lingvistice neadaptate la sistemul morfologic al limbii țintă trebuie incluse în studiul împrumuturilor. Dimensiunea fonologică, pe de altă parte, a contribuit la diferențierea valului neologic din prezent de valurile precedente, în condițiile în care marea majoritate a împrumuturilor pătrunse în limba română în prima jumătate a secolului al XX-lea au fost adaptate la sistemul fonologic al limbii române. Influxul neologic din ultimele câteva decenii conține mai ales semne lingvistice neadaptate din punct de vedere fonologic. Având ca punct de pornire clasificările stabilite de Haugen, am inițiat o discuție referitoare la **adaptare** și la **confuziile** pe care vorbitorii le fac în utilizarea cuvintelor nou-pătrunse în limba română.

Probabil, cel mai important subcapitol nu doar din acest al doilea capitol, ci din întreaga lucrare, vizează **motivațiile semantice și sociolingvistice ale influxului neologic în limba română**. Rolul său este de a realiza o sinteză a tuturor motivațiilor identificate de noi pornind de la fundația teoretică asumată în primul capitol al lucrării. Principala premisă de la care pornim este că orice împrumut lexical este **motiv**, chiar dacă tipurile și nivelurile de motivații diferă. Astfel, nu orice împrumut utilizat și acceptat de o comunitate de vorbitori este și motivat semantic. Un împrumut motivat din punct de vedere semantic, în schimb, este în același timp o schimbare lingvistică și rezultat al

unei schimbări în stratul semantic al limbii, fiind, prin urmare, **dublu motivat**. În consecință, clasificarea motivațiilor pe care o propunem este stratificată și cuprinde o subclasificare a motivațiilor de ordin semantic — pornind de la clasificarea fundamentată pe dihotomia *onomasiologie-semasiologie* a lui Dirk Geeraerts, respectiv de la tipologia schimbărilor semantice realizată de Andreas Blank —, precum și o subclasificare a motivațiilor sociolingvistice.

Nu este nevoie să căutăm motivații complexe și sofisticate pentru a explica pătrunderea masivă a împrumuturilor în limba română din ultimele decenii. Ele țin mai degrabă de latura socio-lingvistică și pot fi ușor identificate prin conturarea contextului interlingvistic actual. O analiză, chiar la nivel superficial, poate ușor releva că majoritatea limbilor planetei se confruntă cu pătrunderea unui număr crescând de semne lingvistice împrumutate. Altfel spus, limba română nu reprezintă o excepție din acest punct de vedere. Totuși, ceea ce deosebește într-o oarecare măsură situația limbii române față de situația unor limbi precum maghiara, germana, franceza, este amploarea fenomenului. Într-adevăr, se poate argumenta că în cazul limbii române influxul neologic este mai puțin „controlat” și de o intensitate mai mare decât în cazul altor limbi. În esență, însă, în marea majoritate a cazurilor, împrumuturile urmează un tipar comun. Astfel, una dintre motivațiile de ordin general este furnizată de însuși procesul de **globalizare** în înțelesul larg al termenului care nu se reduce la dimensiunea economică. Cooperarea internațională din toate domeniile de interes ale vieții umane, suprapusă pe noile tehnologii, a prilejuit o adevărată revoluție a comunicării. Suntem martorii, astăzi, ai unei comunicări rapide, de cele mai multe ori, instantanee, în care coordonatele spațio-temporale nu mai contează. Indiferent de domeniu sau de sectorul tematic, există un dialog intercultural intens, în care limba engleză s-a impus ca *lingua franca*. În aceste condiții, adoptarea unor semne lingvistice din limba engleză în diferitele limbi locale este foarte ușor explicabilă, mai ales în condițiile unificării și standardizării comunicării științifice și profesionale.

Amploarea influxului de cuvinte împrumutate în limba română actuală este motivată deopotrivă de **prestigiul** pe care vorbitorii de limba română îl atribuie în general culturilor occidentale. Deși a trecut aproape un secol de când Sextil Pușcariu afirma că „[expresiile nou pătrunse în limba română dovedesc] o lipsă de simț tradiționalist și un mare prestigiu a tot ce e străin, o neobișnuită putere de adaptabilitate la orice forme nouă” (Pușcariu, 1940/1976, pp. 370-371), situația nu pare să se fi modificat prea mult. Se poate constata, într-o multitudine de domenii, o dorință de emancipare și raliere la valorile promovate în culturile occidentale. De multe ori, modelele și practicile autohtone sunt considerate

inadecvate, învechite, ceea ce reclamă nevoia unei schimbări. Acest aspect se poate constata cel mai bine în domeniile circumscrise mediului profesional. Odată cu adoptarea modelelor organizaționale occidentale, au pătruns o mulțime de termeni mai mult sau mai puțin specializați, în principal din limba engleză. Cu toate că o mare parte dintre ei au o justificare semantică, există unii termeni „reziduali” care dublează inutil termeni existenți în limba română. Motivația principală pentru utilizarea lor în detrimentul echivalenților din limba română este tocmai deficitul de prestigiu pe care îl aminteam mai sus.

Pe lângă motivațiile generale care explică fenomenul influxului neologic în ansamblul său, ne-au interesat motivațiile particulare de nivel semantic care explică diferitele tipare de împrumuturi. În acest demers, am pornit de la studiul amintit mai sus al lui Einar Haugen (1950), respectiv de la dihotomia *onomasiologie* — *semasiologie* descrisă și problematizată foarte temeinic de lingviștii Dirk Geeraerts (2002) și Andreas Blank (1999). Aceasta din urmă ne-a ajutat să explicăm schimbările din stratul semantic al limbii, care pot fi încadrate în două categorii: schimbări onomasiologice și schimbări semasiologice. Coroborând observațiile din studiile întreprinse de Dirk Geeraerts, modelul de schimbări semantice propus de Andreas Blank (1999) și studiul nostru descriptiv și taxonomic al principalelor împrumuturi în limba română actuală, am identificat mai multe tipuri de motivații.

Marea majoritate a împrumuturilor în limba română actuală sunt motivate onomasiologic. Prima și cea mai evidentă categorie onomasiologică este reprezentată de *invenții și descoperiri noi*. Schimbarea care se produce la nivelul structurii semantice în acest caz este reprezentată întocmai de apariția unor concepte noi care necesită lexicalizare. Împrumutul este una dintre modalitățile prin care această lexicalizare se poate produce (exemple: ‘smartphone’, ‘router’, ‘blog’).

Pe lângă invenții și descoperiri, există o serie de alte *concepte noi* care pătrund într-o cultură la un moment dat. În etapa actuală, de exemplu, în România, s-au produs o serie de schimbări socioculturale și socioprofesionale importante, care au adus după sine modificări de natură semantică. Toate aceste schimbări copiază modele dezvoltate în culturi percepute ca fiind „superioare” culturii românești. Mai precis, cele mai multe împrumuturi pătrunse pe acest tipar aparțin mediului profesional: ‘management’, ‘marketing’, ‘head-hunting’ etc. și domeniilor care privesc stilul de viață: ‘hobby’, ‘weekend’, ‘supermarket’ etc.

O a treia categorie motivațională onomasiologică vizează *iregularitățile în lexic*, astfel cum sunt descrise de Andreas Blank (1999). Aplicate la problematica împrumuturilor, ele se manifestă de cele mai multe ori prin împrumuturi semantice, respectiv prin situații

de etimologie populară. Emblematic sunt exemplele 'locație', 'tabletă', 'aplicație', care, deși par a fi extensii semice, nu sunt altceva decât împrumuturi. De regulă, ele acoperă goluri semantice percepute de vorbitori.

Împrumuturile pătrunse pe fondul unor schimbări semasiologice sunt mai interesante, cu toate că sunt considerabil mai puține. În aceste cazuri, adoptarea semnificațiilor noi este motivată de diverse glisări produse în țesutul semantic al limbii. În esență, Geeraerts (2010) împarte schimbările semasiologice în două categorii: schimbări denotaționale (unde include specializarea, generalizarea, metonimia și metasemia) și schimbări conotaționale (produse în domenii cu încărcătură emoțională puternică, cum ar fi moartea, sexualitatea, superstițiile etc.). Vidul semantic lăsat în urmă de glisările semasiologice poate fi suplinat de cuvinte sau sintagme împrumutate. Exemple precum 'job' (adoptat în urma specializării termenului 'slujbă'), 'gay' (adoptat în urma degradării termenului 'homosexual'), 'dizabilitate' (adoptat după ce termenul 'handicap' a intrat în dizgrații) se încadrează în această categorie.

În sfârșit, în ultima parte al celui de al doilea capitol am avut în vedere **implicațiile semantice ale procesului de împrumut**. În acest sens, am pornit de la câteva exemple punctuale de împrumuturi recente în limba română și am urmărit „traseul” lor, precum și ceea ce s-a pierdut în proces. Contactele dintre limbi și culturi duc, în mod evident, la transferuri imperfecte și, uneori, chiar la confuzii concretizate, până la urmă, într-o utilizare improprie a anumitor termeni. De multe ori, împrumuturi folosite impropriu dublează cuvinte sau expresii deja existente în limbă, ceea ce contribuie la anumite excese, mai ales în lipsa unei abordări coerente în plan normativ.

Capitolul III prezintă contribuția noastră concretă în definirea problematicii. În acest capitol, propunem **două clasificări ale împrumuturilor lexicale recente în limba română** pornind de la aspectele și conceptele teoretice descrise și dezvoltate în primele două capitole. Cele două clasificări contribuie la o mai bună înțelegere a fenomenului de influx neologistic în limba română și pot reprezenta temeiul pentru o eventuală abordare **normativă** cu privire la cuvintele împrumutate. Ne-am concentrat atenția nu doar asupra semnelor lingvistice utilizate cel mai frecvent sau de un număr mare de vorbitori de limba română, ci și asupra împrumuturilor abia pătrunse în terminologiile, discursurile și jargonele diverselor comunități de vorbitori pentru a avea o perspectivă cât mai clară și obiectivă asupra traiectoriilor acestora în cadrul limbii noastre. Astfel, prima clasificare vizează diferitele grade de penetrare a semnelor împrumutate, pornind de la studiul fundamental din introducerea lucrării *Lexicologie biblică românească* (2008), aparținând

unuia dintre cei mai importanți exponenți ai lingvisticii integrale românești și europene, profesorul Eugen Munteanu, de la Universitatea din Iași.

Cuvintele încadrate în etapa de contact lingvistic primar aparțin de regulă terminologiilor specializate aferente unor domenii aflate într-o dezvoltare intensă. Medicina, informatica, tehnologiile de vârf sunt câteva astfel de exemple și, într-adevăr, studiind îndeaproape comunicarea în cadrul domeniilor respective, se poate observa o utilizare intensă a unor termeni preluați, în special, din limba engleză. Însă, în ciuda frecvenței sporite cu care se utilizează termenii împrumutați în cadrul comunităților de specialiști, ei nu sunt cunoscuți — sau sunt cunoscuți în mică măsură — de vorbitorii aflați în afara comunităților respective. Cu alte cuvinte, acești termeni nu au reușit să „spargă” barierele mediului în care au fost adoptați, prin urmare, încă nu au intrat în procesul de idiomatizare. Menționăm aici ‘screening’ (termen utilizat în medicină și cercetarea clinică), ‘burnout’ (termen psihiatric), ‘autoclav’ (termen aparținând tehnologiei medicale), ‘strip*’ (termen utilizat în analizele clinice/medicale).

În mod similar, împrumuturi aflate în etapa de contact primar sunt deseori utilizate de membrii comunităților create în jurul unor pasiuni. Exemplul ilustrat de noi în cuprinsul lucrării este comunitatea pasionaților de jocuri video. Și în acest caz, sunt utilizate multe împrumuturi care sunt înțelese doar de „inițiații” comunităților respective și a căror răspândire este strict limitată la mediul inițial în care au fost adoptate (vezi exemple precum ‘frag*’, ‘rogue’, ‘loot’ sau ‘aggro*’).

În sfârșit, se conturează și o a treia subcategorie de împrumuturi aflate în etapa de contact primar. Este vorba despre cuvintele preluate de comunitățile de români care trăiesc în afara țării ca urmare a contactului cu limbile localnicilor. Cu toate că fenomenul este încă într-o fază incipientă, credem că influențele limbilor italiană, spaniolă, germană, franceză și inclusiv ale unor dialecte precum catalana, napoletana sau siciliana asupra limbii române vorbite de vasta diasporă românească merită urmărite și studiate pe termen lung.

Avansând spre cea de-a doua categorie stabilită de Eugen Munteanu, și anume cea a împrumuturilor aflate în curs de idiomatizare, observăm că termenii împrumutați depășesc granițele comunităților în care au fost inițial preluate și încep să pătrundă în vorbirea unui număr tot mai mare de persoane. Există mai mulți factori care facilitează această tranziție, ca de exemplu, canalele tradiționale mass media, dar și mediile mai noi cum sunt rețelele sociale, blogurile, forumurile online sau aplicațiile mobile.

În perspectivă diafazică, etapa de idiomatizare vizează mai ales împrumuturile pătrunse pe filiera unor domenii de larg interes. Sunt incluse aici informatica, domeniile

circumscrie mediului profesional și domeniul extins al economiei și al afacerilor. Ca exemple, menționăm aici ‘hardware’, ‘software’, ‘hashtag’, ‘share*’ (informatică), ‘corporate’, ‘job’, ‘office*’, ‘meeting*’ (domeniul profesional), ‘marketing’, ‘business*’, ‘crowd-funding’ (domeniul economic).

În perspectivă diastratică, avem a face cu concepte din domenii la modă, care acaparează atenția unui număr foarte mare de persoane, nu doar pe plan local, ci și pe plan internațional. Domeniul modei și domeniul culinar reprezintă exemple bune în acest sens. Sunt în curs de idiomatizare multe cuvinte împrumutate, care deși par termeni specializați, nu sunt altceva decât elemente lexicale adoptate tot în virtutea unor mecanisme mimetice, poate dintr-un exces de zel. Este suficient să avem în vedere cuvinte precum ‘chef*’, ‘dish*’, ‘plating*’ sau ‘catwalk*’, ‘fashion*’, ‘shooting*’ pentru a constata că ele dublează, inutil din punct de vedere semantic, cuvinte deja existente în limba română.

A doua clasificare pe care am propus-o în capitolul III se bazează pe criteriul motivației semantice, deci pe modelul motivațional descris în capitolul II, care împarte cuvintele împrumutate în două mari categorii: motivate și nemotivate semantic. În cadrul ambelor categorii, pot fi evidențiate mai multe subtipuri pornind de la clasificările motivaționale propuse de Andreas Blank și de la dihotomia *semasiologie* - *onomasiologie* în viziunea lui Dirk Geeraerts.

Categoria împrumuturilor motivate onomasiologic este, de departe, cea mai cuprinzătoare și include în mare parte termeni specializați dintr-o multitudine de domenii. Observăm, însă, și aici două ramificații: termeni care desemnează invenții și obiecte noi și termeni care desemnează concepte noi **pentru cultura românească**. Dacă prima ramificație include mai ales termeni științifici și tehnici, aparținând domeniilor cu o intensă activitate de cercetare (de ex., ‘amplicon’, ‘spacer’, ‘driver’, ‘browser’, ‘software’ etc.), a doua ramificație cuprinde termeni mai ales din sfera socio-profesională, pătrunși în contextul reorganizării socio-economice post-comuniste a țării noastre. Sunt caracteristice în acest sens exemplele ‘marketing’, ‘audit’, ‘logo’, ‘modelling’, ‘media’, ‘public relations’, etc. Tot în categoria împrumuturilor motivate onomasiologic pot fi incluse cuvintele care desemnează realități culturale noi pentru România. Sunt semne lingvistice adoptate ca urmare a pătrunderii unor noi activități și obiceiuri în spațiul românesc, precum ‘hobby’, ‘weekend’, ‘brunch’, respectiv ‘cocktail’, ‘punch’ sau ‘mall’.

Împrumuturile motivate semasiologic pătrund într-o limbă ca urmare a unor deplasări/glisări ale cuvintelor autohtone, fie în plan denotațional, fie în plan conotațional. Am prezentat anterior exemplele care pot fi incluse aici.

În ceea ce privește **împrumuturile care nu au o motivație semantică**, acestea pot fi incluse, în mare, în două subcategorii: **împrumuturi reziduale motivate de dorința de raliere la valorile occidentale** și, respectiv, **împrumuturile motivate stilistic**. Am folosit adjectivul „rezidual” pentru a sublinia că o mare parte din semnele lingvistice împrumutate recent în limba română dublează inutil cuvinte deja existente. Aici pot fi incluși toți pseudo-termenii de genul ‘make-up artist*’, ‘hair-stylist*’, dar și cuvinte folosite în mediul profesional, precum ‘task*’, ‘draft*’, ‘speaker*’, ‘CEO*’, ‘opening*’, ‘lunch*’ sau ‘meeting*’.

Împrumuturile motivate stilistic au un „regim special”. Rolul lor este de a scoate în evidență trăsături specifice ale unor concepte. De aceea, ele sunt utilizate în special într-un discurs elevat, accesibil unui public restrâns. Am exemplificat această subcategorie pornind de la discursul filosofic contemporan românesc, unde cuvinte precum ‘theoria’, ‘laissez-faire’, ‘revival’, ‘edificatio’, ‘savoir’ sunt folosite cu valoare stilistică. Pe lângă aceste exemple, se mai evidențiază elemente argotice utilizate mai ales în vorbirea generațiilor tinere: ‘man’, ‘horror’, ‘loud’, ‘cool’, ‘fun’ șamd. Și în acest caz, vorbitorii folosesc cuvintele împrumutate în scopuri stilistice, mai exact pentru a designa expresiv aspecte experiențiale sau a se pune în evidență pe ei înșiși.

Tema influxului neologistic este adesea asociată cu o așa-zisă „igienă” a limbii și a vorbirii. Dincolo de acest aspect, însă, studiul riguros al împrumuturilor se justifică și devine extrem de interesant în contextul globalizării intensive de care aminteam mai sus. Dintotdeauna schimbările din societate și-au lăsat amprenta asupra limbajului. Cu siguranță, schimbările fundamentale la care asistăm în prezent influențează în modul cel mai direct limbile vorbite în întreaga lume. Influxul neologistic (nu doar cel în limba română) este unul dintre rezultatele și totodată semnele schimbărilor la care asistăm. Și ar fi interesant de urmărit modul în care fiecare cultură reacționează la propagarea elementelor neologistice, altfel spus, ar fi foarte bine venit un studiu comparativ asupra fluxului de elemente neologistice în mai multe limbi.

Mai mult decât atât, o cercetare interlingvistică asupra împrumuturilor, având la bază lingvistica integrală, ar putea releva aspecte interesante și despre principalele limbi „exportatoare” de semne lingvistice. Sigur, tentația este de a considera limba engleză ca unică resursă de cuvinte, expresii și structuri lingvistice împrumutabile, însă există și alte limbi de circulație internațională care, cel puțin în anumite domenii de activitate, au influențat procesul împrumuturilor lexicale pe plan verbal. Ne referim aici, mai ales, la limbile franceză, italiană și spaniolă. Această perspectivă „negativă” din punctul de vedere al studiului împrumuturilor ne-ar putea ajuta să înțelegem, de exemplu, ce presupune, în

zilele noastre, rolul de *lingua franca* și cum influențează sau chiar schimbă acest statut o anumită limbă.

În final, sperăm că această modestă contribuție **explicativă** și **exploratorie** să pună bazele unor noi studii aprofundate, calitative și/sau cantitative, într-o speță complexă, mereu actuală și, de ce nu, să invite la un dialog științific clădit pe fundamente teoretice serioase. Nu în ultimul rând, mărturisim că vom considera scopul demersului nostru atins dacă și când va exista o inițiativă instituțională consistentă de normare a neologismelor și cuvintelor împrumutate în limba română actuală, care au făcut obiectul lucrării noastre.